هاشمی، جهانگیر

گویش الویری

به راهنمایی: دکتر احمد تفضلی

دکتری زبانشناسی همگانی

دانشگاه تهران ، ۱۳۵۳، ۳۱۹ ص ، جدول، نقشه، واژه نامه، کتابنامه

چکیده:

این رساله، گویش الویری را مورد تحلیل قرار داده است. الویر دهی است که در بخش خرقان ساوه واقع شده است. از ویژگیهای بارز این گویش، حفظ جنس (مذکر- مونث) در اسامی، در سوم شخص مفرد ضمایر شخصی و اشاره ، در صفات و در افعال است. همچنین قرارگرفتن ضمایر مفعولی نهادین (برابر با فاعلی فارسی) قبل از مادهٔ فعل از خصوصیات ممیزه این گویش است. در فرهنگ دهخدا گویش الویر به نقل از جغرافیای نظامی جزء گویشهای تاتی به شمار آمده و حال آنکه ویژگیهای این لهجه نشان می دهد که جزء گویشهای تاتی نبوده و گویشی جداگانه می باشد. دستگاه واجی گویش الویری دارای ۲۴ صامت (شامل دو نیم مصوت) و ۸ مصوت است. مصوتهای /ö/ و /ü/ علاوه بر مصوتهای فارسی در این گویش به چشم می خورد. بررسی دستوری این گویش نشان داد که در گروه اسمی ، هسته از نظر نقشهای نحوی (فاعلی و مفعولی) تفاوتی ندارد ولی از نظر جنس و شمار از یکدیگر متمایز می باشند. علامت تانیث ، /a/ و /ya/ است که به آخر کلمات مونث اضافه می شود. گروهی از حیوانات برای جنس مذکر و مونث ، دو کلمهٔ جداگانه دارند. جنس مذکر را می توان در مقولات زیر تشخیص داد: در اسامی ، در سوم شخص مفرد ضمایر شخصی و اشاره ، در صفات و در سوم شخص مفرد ماضی نقلی و بعید افعال لازم و به طور استثنایی در سوم شخص مفرد ماضی مطلق دو فعل لازم /bešinden/ به معنی رفتن و /bominden/ به معنی آمدن و در سوم شخص مفرد زمان حال وجوه اخباری و التزامی و مستقبل افعال متعدی و لازم. اسامی مفردی که به صامت و یا مصوتهای /o/ ، /â/، /u/ ، /ü/ و /i/ ختم می شوند ، مذکر می باشند. اسامی مختوم به /o/ اگر یک هجایی باشند ، مونث (مگر اینکه ذاتاً مذکر باشند مانند : go گاو نر) و بیش از یک هجایی ، مذکر محسوب می شوند. در بین اسامی مختوم به /â/ اسامی مونث نیز دیده می شود. همچنین اسامی مختوم به /a/ مونث هستند. صفات از نظر جنس با موصوف خود مطابقت دارند. شمار به صورت جمع برای کلمات مختوم به صامت âhâ ، برای کلمات مختوم به صامت غنه m ، /nâhâ/ و برای کلمات مختوم به مصوت hâ می باشد. در الویری نیز مانند فارسی صفت و موصوف از نظر شمار با هم مطابقت ندارند. اعداد با معدود

خود از نظر جنس مطابقت دارند ولی از نظر شمار با معدود خود مطابقت ندارند. دستگاه فعل در این گویش دنباله روی الگوی کلی افعال گویش های مرکزی است. هر فعل دارای دو ماده است: مادهٔ ماضی و مادهٔ مضارع. بر اساس این دو ماده ، اسم مفعول (a + مادهٔ ماضی) و صیغه های مختلف افعال با اضافه نمودن جزء پیشین فعل و شناسه های فعلی ساخته می شوند. در گویش الویری افعال لازم و متعدی با یکدیگر تفاوت دارند؛ به این صورت که اولاً: افعال متعدی در زمانهای گذشته از نظر جنس یکسان اند ، درصورتی که در افعال لازم جنس مذکر و مونث در سوم شخص مفرد زمانهای ماضی نقلی و بعید وجود دارد. صرف در فعل لازم /bešinden/ (رفتن) و /bominden/ (آمدن) بی قاعده بوده و جنس علاوه بر زمانهای ماضی نقلی و بعید استثنائاً در سوم شخص مفرد و ماضی مطلق آنها نیز دیده می شود. ثانیاً در افعال متعدی به جای شناسه های فعلی ضمایر متصل مفعول نهادین (برابر با ضمایر متصل فاعلی در فارسی) مابین تکواژ دستوری یا قاموسی آغازی افعال و مادهٔ فعلی قرار می گیرند؛ در صورتی که در افعال لازم شناسه های فعلی هستند که در انتهای فعل واقع شود. در ادامهٔ این پژوهش ، ساختمان افعال ، نقش نماها ، انواع جمله ، نقشهای نحوی در جمله های ساده و مرکب و ساختمان قاموسی واژه بررسی شده است.

منبع: کتاب چکیده پایان نامه های حوزهٔ زبان و زبان شناسی- دوره های تحصیلات تکمیلی دانشگاههای دولتی و آزاد ۱۳۳۳-۱۳۸۵- گردآوری و تدوین: محمدامین ناصح- انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی، چاپ اول ۱۳۸۶- صفحه۲۸۲- ۲۸۳.